

En fabel

B. F. Skinner

Universitetet i Harvard

Det ble nylig oppdaget at Daniel Defoe ikke fortalte hele sannheten om Robinson Crusoe, sannsynligvis fordi han antok ingen ville tro på det. Faktum i saken er at en morgen Crusoe våknet opp på øya, oppdaget han en moderne jeep som hadde kommet dit ved hjelp av en slags Wellsiansk tidsmaskin. Den var i god stand og hadde en utømmelig bensintank. Han undersøkte den selvfølgelig nøye, han dro og skjøv i spaker, vred på knotter og trykket på knapper. Når han vred om tenningsbryteren startet motoren, og han slo den raskt av. Han vred den på og av, igjen og igjen. En gang han vred om tenningsbryteren stod jeepen i gir, slik at den bykset framover. Skremt slo han den av så raskt han kunne. En annen dag bykset den ikke framover. Til slutt formet og opprettholdt jeepen alt Crusoe trengte å gjøre (ikke "å vite/kunne") for å kunne kjøre i de delene av øya hvor det ikke var skog. Han "visste hvordan man kjører jeep" bare i den forstand at han gjorde de rette tingene til rett tid.

Da Fredag kom til øya lærte Crusoe ham å kjøre. Siden Fredag ikke snakket engelsk, kunne Crusoe kun peke på ulike deler av jeepen og modellere atferd som Fredag kunne imitere. Han vred tenningen på og av; Fredag gjorde det samme og hørte motoren starte og stoppe. Han vred tenningen på, tro ned clutchen og satte jeepen i gir; Fredag gjorde omsider det samme og kjente at jeepen rørte seg. Omsider ble også Fredag en dyktig sjåfør. Crusoe hadde ikke «overført informasjon» eller «meddelt kunnskap»; han hadde bare modellert atferd som, når den ble imitert av Fredag, ble forsterket av jeepens måte å virke på. Fredag "visste" dermed også "hvordan man kjører," men, igjen, bare i den forstand at han gjorde alle de rette tingene.

Da redningsskipet ankom, hadde det seg slik at Crusoe var på den andre siden av øya og ikke kunne se det, men kapteinen møtte Fredag, så jeepen, og ble nysgjerrig på den. Fredag begynte å vise ham hvordan man kjører. Siden han ikke snakket engelsk, kunne han bare lære kapteinen å kjøre på samme måte som Crusoe hadde lært ham det, ved å peke og modellere.

Crusoe kom snart tilbake og tok over. Han pekte på ulike deler av jeepen, slik han hadde gjort med Fredag, men han kunne også gi dem navn på engelsk, og bruke ord som "vri", "drei", "skyv" og "trekk". Han kunne fortelle kapteinen hva som skjedde når ulike ting ble gjort. Han kunne for eksempel si «Når du vrir på knotten som sitter på rattstammen, er det noe i vogna som lager lyd, men ikke vri på den dersom stanga med knotten på toppen ikke står rett opp». Han kunne med andre ord beskrive forsterkningskontingensene opprettholdt av jeepen, og ved å respondere på disse beskrivelsene og instruksjonene kom kapteinen under kontroll av jeepen raskere enn Fredag hadde gjort. Der hvor Crusoe hadde *vist* Fredag

Artikkelen er opprinnelig publisert på engelsk i The Analysis of Verbal Behavior, 6, pp 1-2, 1988.

Oversatt av Arne Terje Gulbrandsen og Børge Strømgren, Redaksjonen

hvordan man kjører, kunne han *fortelle* kapteinen om det. Til slutt kjørte kapteinen, ikke ved å respondere på instruksjoner, men etter hvert som jeepen formet og opprettholdt atferden hans. Kapteinen "visste hvordan man kjører", men, igjen, bare i den forstand at han gjorde de rette tingene til rett tid. Ingenting var overført fra Crusoe til kapteinen via kunnskap eller informasjon.

Første gang Crusoe undersøkte jeepen snakket han også med seg selv samtidig. Han kunne si, akkurat slik som til kapteinen; "når du vrir om knappen på rattstangen, lager noe i vogna lyd." Han ba ikke seg selv om å gjøre noe han ikke allerede hadde gjort (ikke "visst!"); han promptet sin egen atferd heller enn å prime den¹. Hans responser til egen beskrivelse av kontingensene smeltet sammen med de responsene som ble formet av kontingensene, og denne kombinasjonen medførte at en tilstrekkelig responsstyrke ble nådd raskere (enn om han ikke hadde snakket med seg selv samtidig).

Crusoe kunne også snakke om jeepen når han var vekkt fra den. Mens han lå i senga om kvelden kunne han si, "Vogna beveget seg bare når tingen foran på den lagde en lyd" og, "Den lagde lyd bare når jeg vred om på knappen." Å sette disse to responsene sammen kan ha hjulpet ham til å starte jeepen på en smidigere måte når han dro for å forsøke igjen.

Mens han lå i sengen kunne Crusoe også se jeepen slik han så den da han var i den, skjønt ikke så klart. Hva han gjorde er ikke lett å si, delvis fordi atferdsanalytikere ikke i noen særlig grad har studert det å se noe i fravær av det som blir sett. I noen omfattende kunnskapsideologiske diskusjoner fant Pere Julia og jeg det nyttig å behandle sansing ganske enkelt som en tidlig del av det å respondere, som "å respondere opp mot punktet for handling." Det å se et objekt når objektet ikke er tilstede er å gjøre om igjen det som ble gjort når det var tilstede. Det kan gjøres uten at noen handling følger i etterkant og uten å lage eller bruke kopier av det som er sett. Crusoe kunne også føle seg selv vri på knapper og høre lyder opp mot punktet for handling.

Skjult verbal atferd har den fordel over skjult ikke-verbal atferd at den i større grad kan utføres fullstendig. Å snakke til seg selv er en *type* handling. Hvis Crusoe hadde skrevet ned en redegjørelse over betingelsene, ville det ha vært enda mer nyttig. Skrivning støtter opp om verbal atferd på samme måte som tegning støtter opp om visualisering.

Crusoe kunne også ha gitt seg selv den samme hjelpen som han ga til Fredag. Det finnes kontingenser som styrker en form for selv-imitasjon. Dersom vi flytter noe på skrivebordet vårt, og noe annet flytter seg et annet sted samtidig, vil vi sannsynligvis gjenta bevegelsen og vente på effekten, som om vi stilte oss selv spørsmålet, "Var det jeg som gjorde det?". Hvis ikke noe mere skjer, har vi vist at effekten var tilfeldig. Hvis det samme skjer igjen har vi *bekreftet* vår bevegelse av det objektet som flyttet seg et annet sted som en operant i den bokstavelige betydningen av å slå noe fast eller å styrke noe. Lignende atferd ses av og til hos andre primater. En bevegelse utføres, en uvanlig konsekvens følger, og bevegelsen gjentas

¹Uttrykket *prime/priming* brukes når man benytter hjelpestimuli for å få en person til å handle første gang, slik at atferden kan bli forsterket. I videre utførelse av atferden kan det bli nødvendig med *prompting*. Se også Robert D. Nye (1992). *The Legacy of B. F. Skinner. Concepts and Perspectives, Controversies and misunderstandings*. Pacific Grove, California: Brooks/Cole Publishing Company. ss. 106-108.; B. F. Skinner (1968). *The Technology of Teaching*. New Jersey: Englewood-Cliffs. ss. 206-219 for videre referanse til begrepet. o.a.

En fabel

umiddelbart. De evolusjonære overlevelsesbetingelsene for slik selv-imitasjon er imidlertid svært forskjellige fra de operante kontingensene. Fortrinnet ved selvkomponerte beskrivelser av kontingenser over selv-imitasjon er antakelig en av grunnene til at språk har oppstått, og grunnen til at de overføres fra generasjon til generasjon som sosiale omgivelser eller kulturer.